

[Ingerlise Koefoed]

og kvaliteten i litteraturudbudet, at der skal være bøger for de mange, at der skal være bøger for de få, at der skal være ny lyrik, at der skal være bestsellers, at det hele skal være der.

Der indgår spørgsmålet om lokalsamfundet og om at bevare boghandelen dér, hvor den er, og helst også få den dér, hvor den ikke endnu eller ikke længere er, og der indgår det, at man kan gå ind i enhver boghandel og få at vide, hvilke bøger der findes om et bestemt emne, og hvad de koster, hvorefter de kan blive fremskaffet fra forlaget, hvis de ikke er der i forvejen, til en pris, som man altså fik at vide på forhånd.

Der er med andre ord mange kulturpolitiske begrundelser for at bevare den faste bogpris. Jeg ved også godt, at Monopoltilsynet i sine sidste meddelelser har fundet på kulturpolitiske begrundelser for at gå imod den faste bogpris, og det går ud på, at det er – jeg ved ikke, om jeg kan læse det sådan – formynderisk at ville bevare den faste bogpris af hensyn til måske især de særlige kvalitetsbøger, fordi, siger Monopoltilsynet, det er folkeligt rigtigt at billiggøre de populære bøger på bogmarkedet. Og det vil ske, hvis man frisætter bogprisen, siger Monopoltilsynet, for så vil det, der kan sælges mest af, naturligvis også falde i pris.

Det er måske en logisk betragtning, men jeg ved alligevel ikke, om det er helt rigtigt, for de sidste eksempler fra Sverige viser nemlig, at det er en sandhed, som skal tages med et gran salt. Bøgernes pris er faktisk gennemsnitlig steget meget mere i Sverige end i Danmark, og det er sket i den tid, hvor Sverige ikke har haft fast bogpris. Derfor mener jeg stadig væk, det er vigtigt, at vi fastholder de faste bogpriser, selv om den litteratur, som vi dermed måske især vil gavnede, er knap så populær i første omgang, hvor den udkommer.

Egentlig synes jeg også, det er morsomt her at mærke sig, at Fællesmarkedet, efter at man har undersøgt muligheden for at bevare eller afskaffe faste bogpriser, har udtalt, at det er noget, man vil overlade til det enkelte land at træffe afgørelse om.

Jeg takker for, at man er enig med os i indholdet af forslaget. At man ikke er enig med os i, at der skal være lovgivning, må vi se, hvad vi kan gøre ved. Det kan være, at

Folketinget engang ender med alligevel af kulturpolitiske grunde at måtte lovgive om bevarelse af de faste bogpriser.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslagets overgang til anden (sidste) behandling

vedtoges uden afstemning.

Formanden:

Jeg foreslår, at forslaget til folketingsbeslutning henvises til kulturudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget (Ophold). Det er vedtaget.

Meddelelser fra formanden:**Formanden:**

Der er ikke mere på dagsordenen.

Medlemmer af Folketinget Lilli Gyldenkilde (SF), Agerschou (SF) og Ebba Strange (SF) har meddelt mig, at de ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om regulering af overførselsindkomster.

(Beslutningsforslag nr. B 142).

I skrivelse af d.d. meddeler boligministeren, at han ønsker i henhold til forretningsordenens § 19, stk. 4, at give Folketinget en skriftlig

Redegørelse om bygge- og anlægserhvervets fremtidige situation.

(Redegørelse nr. R 19).

Eksemplarer vil blive omdelt, og redegørelsen vil blive optaget i Folketingstidende.

Skriftlig fremsættelse af forslag:**Lilli Gyldenkilde (SF):**

Som ordfører for forslagsstillerne tillader jeg mig herved at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om regulering af overførselsindkomster.

(Beslutningsforslag nr. B 142).

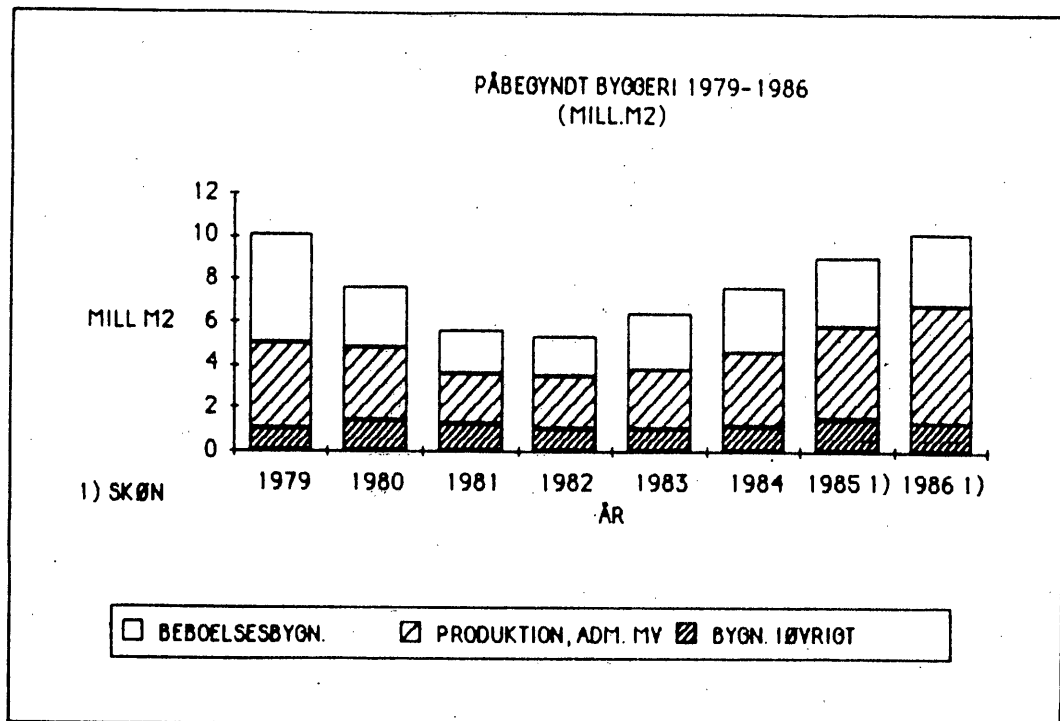
[Lilli Gyldenkilde]

Jeg henviser i øvrigt til de bemærkninger, der ledsager forslaget, og anbefaler det til Tingets velvillige behandling.

Redegørelse af 17. februar 1987 for bygge- og anlægserhvervets fremtidige situation.
(Redegørelse nr. R 19).

Skriftlig redegørelse:

Boligministeren (Thor Pedersen):

Indledning

Med denne redegørelse tegnes et billede af bygge- og anlægserhvervets fremtidige situation fra en erhvervspolitisk synsvinkel. Hovedvægten ligger på to forhold: dels på en beskrivelse af de udfordringer og muligheder, som de enkelte virksomheder i dette erhverv i særlig grad står over for i fremtiden, dels på en vurdering af virksomhedernes evne til at imødekomme de nye krav, således at resultatet på samme tid bliver højere produktivitet og kvalitet. Ved at præsentere 18 bygge- og anlægspolitiske indsatsområder gives i sammenhæng hermed et bud på, hvorledes det offentlige kan fungere som fødselshjælper i denne proces.

Hidtidig udvikling

Markante ændringer

Den danske bygge- og anlægssektor har siden 2. verdenskrig gennemløbet en markant udvikling. De vigtigste træk ved udviklingen kan sammenfattes i, at der først skete en industrialisering og derefter en internationalisering af sektoren.

Industrialisering

For at afhjælpe efterkrigstidens store mangel på boliger var det nødvendigt at udvide byggeriets kapacitet væsentligt. Efter en række initiativer i 1950'erne, der tog sigte på at rationalisere projektering og produktion, blev bestræbelserne i 1960'erne samlet om en egentlig industrialisering af byggeriet og i

[Boligministeren]

sammenhæng hermed en mere systematisk styring af byggeprocessen. I et samspil mellem byggeerhvervet, forsknings- og udviklingsinstitutioner og det offentlige blev grundlaget lagt for mere radikale ændringer i boligbyggeriets metoder og teknik. Disse ændringer kom i de efterfølgende år også det øvrige byggeri til gode.

Samtidig blev der sat ind på at forbedre byggeriet, herunder boligernes udformning, størrelse og udstyr.

Boligproblemer løst, men også nye problemer opstået

Et resultat af denne udvikling var, at en række påtrængende boligproblemer blev løst, og at den danske boligstandard, målt ved antal indbyggere pr. bolig og boligernes størrelse og kvalitet, blev en af de bedste i verden.

En så kraftig udvikling har imidlertid ikke været uden problemer. Den hurtige overgang fra håndværk til industri og anvendelse af nye og ofte uprøvede konstruktioner og materialer medførte en række senere byggeskader. Endvidere kom de nye bebyggelser undertiden til at lide af mangelfuld udbygning af infrastrukturen og manglende samspil mellem bolig, erhverv og institutioner.

Anlæg

På anlægsområdet har der været en voldsom vækst i takt med udbygningen af Danmark som et velfærdssamfund.

Svingende efterspørgsel

Bygge- og anlægserhvervet har igennem de sidste 30 år oplevet stærkt svingende efterspørgsel.

Den samlede byggevirksomhed er svinget fra cirka 3 millioner påbegyndte kvadratmeter etageareal i 1950erne til omkring 13 millioner kvadratmeter i begyndelsen af 1970erne og til de nuværende 8-9 millioner kvadratmeter.

Boligbyggeriet har ligeledes vist store svingninger. Således blev der i 1950erne påbegyndt omkring 15.000 boliger om året, først i 1970erne omkring 60.000 boliger, mens der i disse år påbegyndes 25.000-30.000 boliger om året.

Beskæftigelsen ved bygge- og anlægsvirksomhed er tilsvarende øget fra cirka 85.000

midt i 1950erne til knap 180.000 i 1970, mens den nuværende beskæftigelse ligger i størrelsesordenen 125.000 til 130.000 arbejdere og medarbejdende mestre.

*Reparation og vedligehold
Voksende område*

En drejning fra nybyggeri til om- og tilbygning samt i stigende grad reparation og vedligehold kan konstateres i de sidste 10-15 år. En stor del af reparations- og vedligeholdsvirksomheden foretages i forbindelse med boligskit, både i ejerboliger og udlejningsboliger. Også inden for erhvervenes bygningsmasse har denne form for aktivitet fået et betydeligt omfang. Dette gælder tillige ændringer i den øvrige bestående bygningsmasse.

Udviklingen førte til byggeeksport

Et yderligere resultat af den tekniske og kvalitetsmæssige udvikling har været, at dansk byggeri og byggeviden fra begyndelsen af 1970erne i stigende grad er blevet internationaliseret og byggeeksporten er steget år for år. Udviklingen i de seneste år med en stærk aktivitet på hjemmemarkedet og øget konkurrence i udlandet har medført, at eksporten er stagneret, men den udgør dog stadig omkring 10 gange så meget som i begyndelsen af 1970erne.

Uheldige flaskehalse

Presset på bygge- og anlægssektoren har med mellemrum medført flaskehalsproblemer med at sikre tilstrækkelig arbejdskraft, herunder ikke mindst i visse regionale områder arbejdskraft med de fornødne kvalifikationer. Der har til tider været så kraftigt pres på sektoren, at lønniveauet er steget mere end på det øvrige arbejdsmarked. Dette har senest gjort sig gældende i 1985-86.

Denne udvikling har for det første betydet, at der er risiko for afsmittende lønmæssige virkninger på det øvrige arbejdsmarked, hvilket skaber vanskeligheder for den økonomiske politik. For det andet indebærer den store hjemlige efterspørgsel og de relativt stignende indkomster i branchen, at det bidrag til opretning af betalingsbalancen, som kommer fra byggeeksporten, vanskeligt vil kunne fastholdes endside yderligere styrkes.

[Boligministeren]

Efterspørgsel og kapacitet

For lidt og for meget giver problemer

Skal bygge- og anlægssektoren på en tilfredsstillende måde kunne forsyne samfundet med byggeri, er det vigtigt, at efterspørgslen efter sektorens produkter nogenlunde svarer til sektorens produktionskapacitet.

Er kapaciteten for lille, bliver der bygget for dårligt, og der udgår pris- og lønstigninger fra sektoren, som er uacceptable for samfundet. Er kapaciteten for stor, bliver der tale om arbejdsløshed, manglende indtjening, spild af ressourcer og manglende fornyelse i sektoren. Hertil kommer, at presset for aktivitetsstimulering i sådanne situationer vokser stærkt.

Det bedste er jævn byggerytme

Problemerne er mindst, når bygge- og anlægsaktiviteten dels er nogenlunde jævn fra år til år, dels befinder sig på et niveau, der i rimelig grad modsvarer langtidstendenserne i efterspørgslen efter bygge- og anlægsproduktionen.

I de kommende år vil den indenlandske efterspørgsel efter bygge- og anlægsvirksomhed næppe svinge mere, end at den kan klares med bygge- og anlægssektorens nuværende kapacitet og den fleksibilitet, som sektoren traditionelt udviser. Det kan dog ikke afvises, at der overgangsvis vil kunne opstå flaskehalsproblemer, f.eks. på miljøområdet og ved etableringen af de faste forbindelser over Storebælt. Disse problemer vil blive søgt afhjulpel via arbejdsmarkedsuddannelserne.

Ikke flere folk til byggeriet

Der er alt i alt næppe behov for at udvide det samlede antal beskæftigede i bygge- og anlægssektoren. Dersom det gennem en hurtigere teknisk udvikling viser sig muligt at øge sektorens produktivitet, er det tværtimod muligt, at efterspørgslen på lidt længere sigt kan klares med noget mindre arbejdskraftbehov.

Det er, som det ses, afgørende for den tilstræbte ligevægt i sektoren at undgå flaskehalse, der fører til misforhold mellem udbud og efterspørgsel. Ud over en stabil byggerytme er sæsonudjævning og spredning af udbud de væsentligste hjælpemidler her. Erfar-

ringer har vist, at en indsats tilpasset efter de regionale forhold også kan spille en rolle.

Landvinding må ske i eksporten

På et marked, der må forventes at være nogenlunde konstant i en årrække, ligger bygge- og anlægssektorens største muligheder for nye landvindinger dels i den forbedrede produktivitet, dels i byggeeksporten. Aktivitet på eksportområdet forudsætter imidlertid et velfungerende indenlandsk marked, som kan danne grundlag for at tilbyde eksporterbare, internationalt konkurrencedygtige produkter og ydelser, og som giver sektoren mulighed for fornyelse. Der er store samfundsmæssige fordele ved en bygge- og anlægssektor, der er valutaskabende, og som er tvunget til at virke i et internationalt konkurrencemiljø. Af samme værdi som at fremme byggeeksporten er det naturligtvis at tage konkurrencen op med byggeimporten i form af konkurrencedygtige danske produkter på felter, hvor den internationale arbejdsdeling giver Danmark muligheder.

Nye og uafviselige krav

En række tendenser peger mod markante forandringer i vilkårene for sektorens erhvervsudøvelse.

Nye krav til kvalitet og pris

Der udvikler sig ændrede kvalitetskrav til byggeriets produkter, dvs. bygningerne, og krav om relativt billigere produkter. For at kunne imødekomme kvalitets- og priskravene må byggeriet være åben over for nye materialer og konstruktionsmetoder, ny produktionsteknik og nye organisationsformer. Eksempelvis vil den informationsteknologiske udvikling i sig selv skabe nye muligheder og udfordringer for bygge- og anlægsvirksomheden.

Dansk byggeri havde i sidste halvdel af 1970'erne og i de første år af 1980'erne svært ved at afse ressourcer til at leve op til sådanne nye krav og holde udviklingen af produkt og produktionsproces i gang.

Fornyelse nødvendig

En meget betydelig fornyende indsats er nødvendig, hvis ikke byggeriet skal tabe terræn i konkurrencen med andre investerings- og forbrugsgoder, eller hvis ikke dansk byg-

[Boligministeren]

ge- og anlægsvirksomhed skal sakke agterud i kampen med den udenlandske byggeindustri. I en række lande satser byggeindustrien stærkt på ny teknologi. Dette kan betyde, at udenlandske produkter får meget større markedsandele både i Danmark og på markederne for den danske byggeeksport.

Bestræbelserne på at fastholde dansk byggeris forspring med hensyn til samspillet mellem pris og kvalitet er derfor en presserende opgave.

*Byggeriets stærke og svage sider**Styrke i kvalitet og teknologi*

Byggeriets stærke side er et højt kvalitetsmæssigt og teknologisk stadi sammenlignet med andre lande. Især har Danmark fordele, hvad angår organisation, planlægning og styring samt sansen for et færdigt produkt præget af kvalitet. Disse fordele bundes i den veluddannede og velkvalificerede arbejdskraft og i eksistensen af en selvstændig rådgiverstand. Det er tillige en styrke, at store dele af bygge- og anlægserhvervet i sammenligning med andre erhvervssektorer er meget fleksibelt med mulighed for hurtigt at omstille sig til nye markedsbehov.

Svagheder ved struktur og produktionsform

Bygge- og anlægserhvervet er kendetegnet ved mange mindre virksomheder og få store. Produkterne bliver skabt ved en stærkt opdelt arbejdsproces med deltagelse af mange parter og som oftest med adskilt projektering og udførelse. Endvidere arbejder virksomhederne tit med skiftende samarbejdspartnere i de enkelte byggesager. Bygge- og anlægsvirksomhed er som produktionsproces meget kompliceret.

Denne struktur giver en række svagheder, især når det gælder udvikling og anvendelse af ny teknologi. Specielt de mange små virksomheder har som regel ikke det ressourcemæssige overskud, der er nødvendigt for at sætte sig ind i udviklings- og forskningsresultater. Dette gælder både under gunstige og ugunstige konjunkturer. Dertil kommer problemerne med en mere generel tilbageføring og udnyttelse af erfaringer fra brugen af nye produkter og løsninger.

Det er også et særkende, at byggeriets slutprodukt – den færdige bygning – i en række tilfælde ikke planlægges ud fra en helhedsbe-

tragtning, men ofte er et resultat af forskellige parterets indsats hver på sit felt. Denne arbejdsmåde gør det til en kompliceret sag at nå til et optimalt resultat i forholdet mellem pris og den samlede kvalitet. Dette må ses i modsætning til gængse industriprodukter, hvor funktionskrav, produktion og produktkvalitet som regel styres langt mere direkte og centralt i den enkelte virksomhed.

Det er en vigtig opgave at fastholde de stærke sider samtidig med, at der via uddannelse, forskning og formidling sættes ind over for svaghederne. Denne redegørelse viser nogle midler hertil og angiver en række indsatsområder i den fremtidige bygge- og anlægspolitik. 18 af disse indsatsområder er nærmere omtalt i bilaget til redegørelsen.

*Den overordnede økonomiske politik**Stabilt aktivitetsniveau tilstræbes*

Byggeriets produktionsforhold vil i et liberalt styret samfund som det danske i betydeligt omfang blive bestemt af bygge- og anlægserhvervet selv og af køberne af erhvervets produkter. Regeringen vil i sin overordnede økonomiske politik sigte imod et stabilt aktivitetsniveau i overensstemmelse med langtidstendenserne for det samfundsmæssige behov for sektorens produktion. Heri vil indgå en indsats for at fjerne sæsonmæssige, faglige og regionale flaskehalse. Herved skabes på den ene side grundlaget for en nogenlunde stabil udvikling i bygge- og anlægserhvervet, samtidig med at de afledede virkninger på samfundsökonomien på den anden side vil være klart afdæmpede.

*Bygge- og anlægspolitikken: udfordringer tages op**Regeringens plan*

Med udgangspunkt i denne målsætning for den overordnede økonomiske politik set i forhold til bygge- og anlægsvirksomheden vil regeringen sætte ind på en videre udvikling af bygge- og anlægssktorens muligheder og konkurrenceevne. Der skal især gøres en indsats på følgende områder:

- Byggeriets kvalitet i produkt og udførelse.
- Pris og konkurrence, herunder forudsætningerne for en jævn byggerytme og en højere produktivitet.
- Teknologisk udvikling.
- Byggeeksport.

[Boligministeren]

Denne indsats understøttes af andre statslige initiativer, der direkte eller indirekte tjener byggeriets effektivitet. Eksempelvis er kvalitetssikringsreformen ved at blive gennemført, og »Almindelige Betingelser for Arbejder og Leverancer i Bygge- og Anlægsvirksomhed (AB 72)« tages op til revision i 1987, ligesom forenklingen af byggelovgivningen fortsætter.

Kvalitet og pris afgørende

Køberne og brugerne af byggeri er ikke særlig interesseret i byggeriets produktionsapparat, men i det færdige resultats kvalitet og pris. Også set fra samfundets side er hovedspørgsmålet, hvilken kvalitet i byggeriet der kan opnås og er råd til. Teknologien er i denne forbindelse kvalitetens tjener og et hjælpemiddel til at få et rimeligt forhold frem mellem pris og kvalitet.

Dette har to følger:

Indenlands: lavere pris

Indenlands må der sættes ind på teknologisk fornyelse for at gøre byggeriet relativt billigere, samtidig med at kvaliteten fastholdes. Dette er vigtigt i en tid, hvor der ikke er ubegrænsede økonomiske midler til rådighed, og hvor den øvrige industri anvender rationaliserende og dermed billiggørende teknik i stærkt stigende grad.

Det er markedsmekanismerne, dvs. konkurrencen, der må sikre, at stigende produktivitet som følge af ny teknologi slår igennem i byggeriets pris.

Udenlands: højere kvalitet

Udenlands, dvs. på eksportområdet, er det indsatsen på kvalitetsområdet, der er afgørende. Design og udformning er væsentlige eksempler. Teknologien må således understøtte byggeriet som et færdigt produkt af høj kvalitet i forhold til prisen. Det er her en grundlæggende fordel, at en af dansk byggeris stærke sider i forvejen er sansen og respekten for kvalitet og en udviklet kreativitet. Der er dermed god basis for at udvikle ydelser med et stort indhold af viden og fremsyn.

Rollefordeling og samarbejde

Udviklingen i dansk byggeri er præget af, at den ofte er foregået i samarbejde mellem erhvervet og det offentlige – i virksomheder,

organisationer, udviklingsinstitutioner og offentlige styrelser. Denne udvikling vil blive fortsat.

Byggeerhvervet må først og fremmest selv have viljen til at forsøge nyt og til at udvikle sig og sine produkter. Det offentlikes rolle er at skynde på udviklingen, at fjerne hindringer og at åbne veje for, at talent belønnes, og at se i øjnene, at udviklingen kan have omkostninger, hvis betaling samfundet må være rede til at deltage i.

*Byggeriets kvalitet**Ændrede krav*

I de kommende år må forventes nye eller ændrede brugerkrav til byggeriets udformning og byggeriets produkter. Familiemønstrer og erhvervsstrukturen ændrer sig, den befolkningsmæssige sammensætning forandres, og den øgede fritid giver nye betingelser. Informationsteknologiens brug i hjemmeliv og arbejde betyder skift i vilkårene for bolig og arbejdsplads.

Ændringerne stiller nye krav til planlægning, brugsmæssig udformning og arkitektur. Drivkraften bliver i højere grad end tidligere kvalitative krav i stedet for kvantitative.

Fremtidens – og dagens – byggeri skal kunne tilpasses en funktionsmæssig udvikling, hvis retning ikke er fastlagt, og hvis resultater ikke kan forudsiges med sikkerhed. Kun står det fast, at inden for det enkelte byggeris lange levetid vil funktionen skifte karakter.

Fleksibilitet er væsentlig

Disse forhold giver et stort behov for fleksibilitet. Den enkelte bygning skal kunne indrettes på individuel måde, og konstruktioner, installationer og adgangsforhold skal så vidt muligt være udformet, så det er muligt løbende at ændre anvendelsen af bygningen. Der er brug for at udvikle tankegangen om en bygning som et system af udskiftelige dele med forskellig levetid og herunder fremme sammenbyggheden af de enkelte bygningsdele.

Der ligger også kvalitetsspørgsmål i nye krav til bygningsdeles holdbarhed og anvendelighed i relation til bygningsdrift.

Miljøkrav

[Boligministeren]

Endelig kan de voksende krav om bedre indeklima, miljøbeskyttelse, ressourceøkonomi og genanvendelse direkte eller indirekte betyde nye krav til byggeriet.

Støtte til udviklingen på kvalitetsområdet

Boligministeriet vil videreføre støtten til udviklingen på kvalitetsområdet gennem forskning, udviklingsprojekter og forsøg. Endvidere må det høje kvalitetsniveau for arbejdskraften fastholdes, ligesom uddannelserne må tilpasses de ændrede behov.

Byggeforskrifter nyvurderes og forenkles

Omvurderingen af kvalitetskravene må også omfatte de forskrifter og andre regelsæt, der regulerer byggeriets udformning. Arbejdet med en revision og nyvurdering af reglerne vil blive fortsat. Der vil blive lagt vægt på, at denne nyvurdering kombineres med forenklinger af regelsættet, ligesom dette skal gøres smidigere. I videst muligt omfang søges regler erstattet med information og vejledning.

Støtte til intelligente huse

Et andet område, hvor ministeriet i samarbejde med andre instanser vil sætte ind, er en omfattende indarbejdelse af informationsteknologi med henblik på bygnings drift. Der har ofte været benyttet udtrykket »det intelligente hus«. Dette udtryk sammenfatter brugen af elektronisk informationsteknologi til regulering af indeklima og energiforbrug og til overvågning mod ildebrand og tyveri og på længere sigt løbende overvågning af selve bygningskonstruktionerne og -delene.

Fremme nye ældreboligformer

Nævnes må også det fremover meget vigtige ældreboligområde, hvor en reform for øjeblikket er til behandling i Folketinget. Opgaven bliver her at finde frem til rimelige – og økonomisk forsvarlige – kvalitetskrav.

Udviklingskontrakter

Ikke mindst må der af hensyn til de ældre tilvejebringes bedre muligheder for at installere elevatorer i eksisterende bygninger. Boligministeriet er i færd med at skabe grundlaget for udviklingskontrakter på elevatorområdet.

Bedre indeklima gennem krav til produkter

I debatter om byggeriets kvalitet er indeklimaproblemerne et centralt emne både i relation til den eksisterende bygningsmasse og til nybyggeriet.

Byggelovgivningen indeholder endnu kun få bestemmelser, der kan sikre et godt indeklima. Dette skyldes, at der ikke findes en tilstrækkelig afklaring mellem det tekniske og det lægevidenskabelige grundlag for at fastsætte bestemte krav til indholdet af skadelige stoffer i byggematerialer. Arbejdet med at skabe den fornødne baggrund for at fastsætte sådanne produktbestemmelser prioriteres højt, og resultaterne vil indgå i den omtalte nyvurdering af byggeforskrifterne.

Yderligere indsats for energibesparelser

Inden for energispareområdet er der sket en udvikling, som betyder, at krav og normer vedrørende energibesparelser i høj grad nu er integreret i lovgivningen samt udbredt i befolkningens bevidsthed.

Denne indsats for energibesparelser vil blive fortsat ud fra rentabilitetshensyn og ud fra ønsket om at sikre, at de opnåede energibesparelser fastholdes.

Energiområdet er et eksempel på, hvorledes myndighedskrav og forskning delvis kombineret med offentlig støtte kan bidrage til at udvikle bedre produkter og en betydelig ekspertise i de enkelte virksomheder.

Stort behov for bygningsforbedring

Bygningsforbedring og byfornyelse bliver et hovedfelt for byggevirksomheden i de kommende år. Det er derfor væsentligt, at de hidtidige erfaringer med teknologisk udvikling af den danske byggesektor tilpasses den ændrede efterspørgsel.

Medens der i 1960'erne og 1970'erne blev udviklet rationelle metoder til opførelse af industrialiseret nybyggeri, har en tilsvarende udvikling ikke fundet sted ved opgaver i den eksisterende bygningsmasse, som er vanskeligere at tage fat på.

Fremme industrialiseret bygningsforbedring

Det er en oplagt opgave for byggesektoren at søge at anvende erfaringer fra det industrialiserede byggeri i bygningsfornyelse med henblik på øget kvalitet kombineret med højere produktivitet og heraf følgende lavere

[Boligministeren]

priser uden at sætte kvaliteten over styr. Boligministeriet vil støtte denne opgave både generelt og i konkrete tilfælde.

Arkitektur er væsentlig

Det er væsentligt i hele denne udvikling på kvalitetsområdet, at også de arkitektoniske værdier hævdes og bevares.

*Pris og konkurrence**Konkurrencen er afgørende*

En relativ billiggørelse af byggeriet er en væsentlig forudsætning for bygge- og anlægserhvervets position i de kommende år. Konkurrencen inden for byggeriet er et vigtigt middel hertil.

Konkurrencen er af særlig betydning, fordi byggeriets prisdannelse som følge af både produktionsprocessen og det færdige produkts kompleksitet ofte er uigennemsigtig. Der er næsten altid noget unikt ved det enkelte byggeri, og de mange nye materialer og metoder i byggeriet gør det også vanskeligt at gennemskue forholdet mellem pris og kvalitet.

Uden konkurrence bliver forbedret produktivitet derfor let væk undervejs til den endelige forbruger. På den anden side må man ikke være blind for, at den vanskeligt gennemskuelige prisdannelse i bygge- og anlægssektoren i sig selv skaber et behov for at afprøve alternative mekanismer i prisdannelsen, som kan fremme anvendelsen af nye metoder og principper i byggeriet og dermed gøre dette mere udviklingsorienteret.

En fleksibel anvendelse af byggeriets arbejdskraft bl.a. gennem uddannelse og efteruddannelse, der gør arbejdskraften mere generelt anvendelig, er også et væsentligt element til at fremme effektiviteten i byggeriet.

Sæsonsvingninger

Bygge- og anlægserhvervet er præget af store sæsonudsving mellem vinter- og sommerbeskæftigelsen. Formindsket vinterledighed vil betyde mere effektiv udnyttelse af bygge- og anlægssektorens kapitalapparat.

Fremme sæsonudjævning

Der er allerede taget skridt, som har ført til de første resultater. Boligministeriet har således i 1986 og 1987 tilrettelagt bevillingsvirksomheden over for det støttede byggeri,

så byggeriet i højere grad flyttes væk fra sommerhalvåret.

En anden foranstaltning har været en kvartalsvis orientering af samtlige statslige institutioner og styrelser med henstilling om at tage hensyn til regionale flaskehalsproblemer. Endvidere arbejdes der på forslag til en mere jævn sæsonmæssig fordeling af de kommunale bygge- og anlægsarbejder. En hensigtsmæssig tilrettelæggelse af de planlagte miljøinvesteringer bliver også her en vigtig opgave.

Støtte til totaloverdækning

Endelig er der etableret en forsøgsordning, hvorefter der inden for en ramme på 10 mill. kr. søges skabt et teknologisk gennembrud for ny vinterbyggeteknologi, herunder især totaloverdækning af byggepladser, således at byggeriet kan holdes i gang om vinteren, uden at dette medfører kvalitetssænkning.

Sæsonudjævning giver øget kapacitet

Det forekommer ikke usandsynligt, at bedre sæsonudjævning, herunder øgede muligheder for vinterbyggeri, vil kunne øge bygge- og anlægssektorens produktionskapacitet med 10-15 pct.

Effektivisering af vinterbyggereglerne

Totaloverdækning vil blive kombineret med en effektivisering af de gældende vinterbyggeregler.

Regler om rimelig tid i byggeriet

Desuden vil Boligministeriet skærpe de bestemmelser, der skal sikre, at der i det statslige og statsstøttede byggeri afsættes rimelig tid i udbudet og planlægningens forskellige faser. Dette bør gælde alle led i byggeriet.

Også alternative tidsfrister kan overvejes. Herigennem kan visse flaskehalse undgås, og byggeriet får rimeligere erhvervsvilkår.

Rammebeløb er gode, men -

Som bekendt over det offentlige en stærk indflydelse på det støttede boligbyggeris priser igennem rammebeløbsordningen. Boligministeriet mener som udgangspunkt, at rammebeløbene er noget positivt, fordi de giver en rimelig økonomisk styring. Det er imidlertid et spørgsmål, om der ikke er en tilbøjelig-

[Boligministeren]

hed til, at de faktiske priser i for stort omfang så at sige automatisk når op på rammebeløbet. Det er muligt, at der kunne skabes en mere virksom priskonkurrence ved at udforme andre styringsmetoder eller ved at nancere rammebeløbsordningen.

Overvejelser om rammebeløbsordningen

Boligministeriet vil fortsætte tidligere undersøgelser af mulighederne herfor.

Effektivisering af bygherrerollen

En sådan undersøgelse vil også omfatte bygherrerollen, ikke mindst inden for det støttede byggeri. Bygherrer spiller en væsentlig rolle for dansk byggeris kvalitet og udvikling, og der er grund til at se på, om ikke bygherrerens indsats generelt kan gøres mere effektiv, nu hvor byggeriet står over for nye udfordringer. En god bygherre er den første forudsætning for et godt byggeri.

Bygningsdrift er vigtig

Endelig er der, hvad byggeriets udgifter angår, meget at opnå ved foruden byggeudgifter at inddrage driften i overvejelserne fra et tidligt tidspunkt – og i det hele være mere opmærksom på bygningsdriften, herunder vedligeholdet.

Totaløkonomi

Isoleret set kan totaløkonomiske tankegange, hvor man optimerer de samlede bygge- og driftsudgifter, føre til en højere byggeudgift, men pengene kommer ind igen på kortere eller længere sigt ved besparelser på driften. Indsatsen på energiområdet er et eksempel herpå.

Indførelse af systematiske driftsplaner

Boligministeriet har sat udviklingsarbejde i gang vedrørende systematiske driftsplaner med henblik på bedre og mere økonomisk drift. En forudsætning er bl.a. mere viden om bygningsdeles ydeevne og levetider.

*Teknologisk udvikling**Ingen boligmangel som baggrund*

Industrialiseringen i 1960'erne havde først og fremmest som mål at øge produktionen og produktiviteten, således at boligmangelen

kunne afskaffes med færrest mulige ressourcer. Dette mål må i dag erstattes af et andet.

Ny baggrund: kvalitet og pris

Nu er byggeriets muligheder knyttet til dets evne til at møde nye krav til kvalitet og pris såvel indenlands som udenlands. Disse krav kan kun opfyldes gennem fortsat teknologisk fornyelse og hensyntagen til nye brugerønsker.

Ny bølge af industrialisering

Man kan tale om, at endnu en bølge af byggeriets industrialisering er begyndt, og at denne som før nævnt drejer sig mere om kvalitet end om kvantitet.

Byggeprocessen er særegen

Den industrialiserede byggesektor må i særlig grad respektere nogle bindinger, som ikke findes i samme grad uden for byggeriet: små produktionsserier, ønsker om variationsmuligheder, tilpasning til eksisterende produkter ved bygningsforbedring og det forhold, at den færdige bygning består af hver for sig producerede delprodukter frembragt ved et samspil mellem store og små virksomheder.

Arbejdskraftforbruget på byggepladsen må ned

Den hidtidige industrialisering betød, at byggeriets arbejdskraftforbrug blev formindsket, og at en betydelig del af arbejdskraften blev flyttet fra byggeplads til fabrik. De senere års stærke tendenser til at søge byggeriet varieret i udformningen har ført til, at arbejdskraftforbruget er steget på byggepladserne. Det er en væsentlig opgave at få denne udvikling bremset uden at give afkald på de kvalitetsmæssige fordele, der ligger i variationsmulighederne.

Den nye industrialisering præges af informationsteknologien

Den nye form for industrialisering betyder ikke massefabrikation, men brug af nye metoder, der f.eks. formindsker spildtid og materialespild. Der er således brug for at forstærke bestræbelserne på at udvikle byggeriet som et stort åbent system af præfabrikerede komponenter og bygningsdele, der baserer sig på generelt accepterede mål, tolerancer og samlingsprincipper. De senere års udvik-

[Boligministeren]

ling af informationsteknologien vil på mange måder kunne lette den videre byggeindustrielle udvikling. I kraft af en ny og bedre styringsteknik vil den industrielle komponentproduktion ikke længere være forbeholdt store samlede byggeopgaver. Også opgaver af mindre omfang kan udnytte de økonomiske og kvalitative fordele ved den industrielle produktionsform, samtidig med at det på rationel måde vil være muligt at opnå større variation i de producerede byggekomponenters form og egenskaber end hidtil.

En sådan udvikling kan ændre produktions-, organisations- og styringsforholdene radikalt.

Der ligger i det hele meget store muligheder i datamatstøtte til projektering, produktion og organisering og styring af byggeprocessen.

Ikke mindst kan udviklingen gavne de mindre virksomheder i kraft af de muligheder for at arbejde rationelt i lille skala, der hører med til den informationsteknologiske udvikling.

Fælles dataregler

Det vil være af stor betydning for samarbejdet mellem projekterende og udførende og mellem større og mindre virksomheder at få udarbejdet og anerkendt fælles spilleregler for udveksling af data ved brug af informationsteknologi.

Mangeartet støtte til teknologisk udvikling

Boligministeriet vil støtte hele denne teknologiske udvikling igennem forskning, udviklingsprojekter, forsøg, samarbejdsprojekter og påvirkning af det statslige og det støttede byggeri.

Bla. undersøges mulighederne for at skabe grundlag for dansk produktudvikling igennem en kombination af forskning, udviklingskontrakter, afsætningsgarantier og offentlige forskrifter. Som eksempler kan nævnes gaskedler, luftvarme- og ventilationsanlæg og de tidligere omtalte elevatorer.

Alternative bud

Alternative udbuds- og tilbudsformer kan åbne vejen for teknologisk fornyelse, idet entreprenørerne herigennem får bedre muligheder for at introducere nye tekniske løsninger.

Mere rationel erfaringsformidling

Den nødvendige formidling af al den nye viden er et problem, som forstærkes af disse års informationsekspllosion. På bygge- og anlægsområdet rejser de mange små virksomheder et særligt problem. Boligministeriet vil derfor sætte ind på at fremme erfaringsformidlingen i alle dens led. Formidlingen af erfaringer fra de kommende femårseftersyn af byggeri under Byggeskadefonden vil blive en vigtig opgave.

Støtte brugen af informationsteknologi

Bygge- og anlægsvirksomhederne har draget nytte af regeringens generelle indsats vedrørende informationsteknologien og har udnyttet de ordninger, som varetages af Teknologirådet. Boligministeriet vil fortsat, bl.a. gennem deltagelse i byggeorganisationernes fælles edb-koordineringsudvalg, støtte bestræbelserne på at fremme brugen af informationsteknologi inden for bygge- og anlægssektoren.

Teknologiske gennembrud

En væsentlig opgave generelt på det teknologiske område er at finde frem til områder, hvor der er mulighed for teknologiske gennembrud. Hermed tænkes på større eller mindre fornyelser, som gør dansk byggeri bedre egnet til at opfylde samfundets byggebehov og til at skaffe udenlandsk valuta gennem byggeeksport.

Fornyelserne kan dreje sig om alle felter inden for byggeriet: planlægning og projektering, organisering af byggeriet, uddannelse, udformning af byggematerialer og konstruktioner, produktion, automatisering, drift og samlede systemer, der omfatter bygninger og driften af den virksomhed, der foregår i dem.

Højteknologiske muligheder

En del af denne udvikling må forventes nyttet til anvendelsen af højteknologi, især i form af informationsteknologi. Andre højteknologiske muligheder ligger i komponentproduktionen og i materialeteknologiens udvikling af nye byggematerialer.

Uddannelserne må styrkes

Det er af afgørende betydning for byggeriets teknologiske udvikling, at såvel grund- som efteruddannelse styrkes. Det er igennem

[Boligministeren]

uddannelsen, at byggeriet får evne til at indbygge viden og fremsyn i projektering, planlægning og produktion.

Samarbejde med det offentlige giver fordele

Omfattende samarbejde mellem offentlig og privat virksomhed kan udnyttes til at fremme en avanceret teknologisk udvikling. De hidtidige erfaringer med byggeriets teknologiske udvikling bekræfter denne opfattelse. Det offentlige kan især bistå i de tilfælde, hvor opgaverne har interesse for byggeriet som helhed eller består i at overvinde hindringer for virksomhedernes eget udviklingsarbejde.

Hjælpe midlerne er bl.a. byggeforskningen og bestræbelserne på at omforme forskningens resultater til praktisk byggeri via en bred indsats i erfaringsformidlingen.

*Byggeeksport**Byggeeksport er kvalitetseksport*

Det væsentligste internationale konkurrenceelement for danske byggevirksomheder er høj kvalitet. Virksomhedsstrukturen i Danmark med mange små og mellemstore virksomheder bevirker, at der i mange tilfælde ikke er mulighed for at konkurrere på pris og kapacitet med meget store udenlandske entreprenør- og industrikoncerner. Det vil derfor fremover være nødvendigt at skabe de bedste muligheder for udviklingen af kvalitetsproduktet »dansk byggeri«, hvilket vil sige ydelser med stort indhold af viden på såvel rådgivnings- og entreprenørsiden som produktiden, herunder ikke mindst planlægning, projektering, arkitektur, design og finish.

Udbygget støtte til fremme af byggeriets internationale konkurrenceevne

Boligministeriet vil i samarbejde med Byggeeksportrådet udbygge de hidtidige bestræbelser på eksportområdet, f.eks. vedrørende hjemtagning af viden fra udlandet, markedsovervågning og støtte til virksomhedernes salgsarbejde.

Dansk Arkitekturcenters rolle som den centrale og praktiske formidler af kendskabet til dansk byggeri skal styrkes.

I både Byggeeksportrådet og Dansk Arkitekturcenter er parthaverne såvel erhvervslivets organisationer som det offentlige.

EFs indre marked

I EF optrappes nu harmoniseringsarbejdet vedrørende byggeriet og byggebestemmelserne på baggrund af de mål, man i Fællesskaberne har sat sig for etablering af det indre marked frem til 1992.

Indsats i den tekniske harmonisering

For Danmark er det nødvendigt i videst muligt omfang at deltage i dette arbejde med eksperter både fra den offentlige og den private byggesektor, især for at sikre konkurrenceevnen internationalt i forhold til de øvrige vesteuropæiske lande. Det er i Danmarks interesse, at tekniske handelshindringer fjernes, og at koordination af standarder og normer fremmes, uden at dette berører byggeriets kvalitet.

Realkreditens muligheder

De indførte muligheder for, at dansk realkredit gennem ydelse af lån kan følge den danske byggeeksport ud i verden, tilfører et værdifuldt bidrag til styrkelse af den danske bygge- og anlægssektors internationale konkurrenceevne.

Liberaliseringen af disse finansieringsmuligheder vil blive fortsat.

1988 dansk bygge- og boligår

På Boligministeriets initiativ er det besluttet, at 1988 skal være dansk bygge- og boligår. Formålet med dette arrangement er nationalt og internationalt at vække opmærksomhed om danske bygge- og boligforhold og at sætte en række aktiviteter i gang, der kan danne grundlag for en videre udvikling af dansk byggeri de kommende år, også til gavn for byggeeksporten.

Den samlede problemstilling

Set i sammendrag er dansk bygge- og anlægsvirksomhed en sektor med betydelige problemer og med store muligheder.

Problemerne

Problemerne ligger især i byggeriets teknologiske og organisatoriske stade, idet byggeriet trods mange fremskridt står i fare for at tabe terræn såvel i forhold til andre produktionssektorer som i forhold til udenlandsk bygge- og anlægsvirksomhed. Resultatet kan blive relativt stigende byggepriser og mang-

[Boligministeren]

lende teknologisk og kvalitetsmæssig fornyelse.

Mulighederne

Mulighederne ligger i, at en ny og kraftig fremgang har nogle stærke sider af byggeerhvervet at basere sig på. Den nye teknologiske udvikling kombineret med arbejdskraftens kvalifikationer synes at indeholde så mange perspektiver på både materiale- og produktionssiden, at det skulle være muligt at øge produktiviteten uden at sætte kvaliteten over styr. Mulighederne ligger også i det omfattende samarbejde mellem erhvervet og det offentlige. Der er et godt grundlag for at tage de store udfordringer til bygge- og anlægsvirksomheden op.

Meddelelser fra formanden:

Formanden:

Der er ikke mere at foretage i dette møde.

Der er foretaget ændringer i følgende udvalg:

Det politisk-økonomiske udvalg (19/2 87):

Udtræder: Camre (S)

Ny stedf.: Helle Degn (S)

Miljø- og planlægningsudvalget (20/2 87):

Udtræder: Leif Hermann (SF) Nyt medl.:

Tinning (VS)

Folketingets næste møde afholdes tirsdag den 3. marts 1987 kl. 13.00.

Angående dagsordenen skal jeg henvise til den i salen opslåede dagsorden.

Angående Folketingets arbejde de følgende dage i den pågældende uge skal jeg henvise til den omdelte ugeplan.

Mødet hævet kl. 15.30